

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка**

Кафедра *філософії, політології та міжнародних відносин*

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Харченко Ю.В.
(підпис)

«30» серпня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ»

для студентів першого бакалаврського рівня вищої освіти

спеціальність: Всі спеціальності першого бакалаврського рівня вищої освіти

форма навчання: Денна

2019-2020 навчальний рік

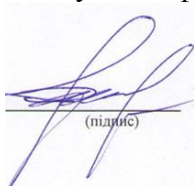
Робоча програма «ФІЛОСОФІЯ» укладена для студентів денної форми навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти всіх спеціальностей

Укладачі: Харченко Ю.В., доктор філософських наук, доцент, Харченко С.П., кандидат філософських наук, доцент, Русул О.В., кандидат філософських наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії, політології та міжнародних відносин

Протокол від «30» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри:

 Харченко Ю.В.
(підпис)

ВСТУП

Предметом вивчення навчальної дисципліни є світ (буття, реальність) та місце людини в світі або опозиція «Світ-Людина»

Міждисциплінарні зв'язки: Історія філософії, онтологія, гносеологія, соціальна філософія, філософська антропологія, логіка, етика, естетика, філософія науки, філософія освіти, філософія особистості, філософія культури, культурологія, релігієзнавство тощо.

Програма з курсу «Філософія» розроблена відповідно до сучасної концепції освіти студентів вищих навчальних закладів України, яка враховує стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти.

Програма підготовлена згідно з вимогами до навчання бакалаврів, спеціалістів та магістрів і розрахована на студентів педагогічних і непедагогічних спеціальностей університету.

Відповідно до програми оволодіння курсом «Філософія» пов'язане з читанням лекцій, проведенням семінарських занять, заліків, консультацій, екзаменів, самостійним опрацюванням студентами окремих питань із всіх основних розділів програми.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових частин: 1. Лекції;

2. Семінари;

3. Самостійна робота.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є: світоглядно- методологічна підготовка студентської молоді, що сьогодні є неможливою без філософії як теоретичної основи духовної культури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія» є:

- освоєння історико-філософських знань та сучасних глобальних проблем людства;
- формування та розвиток високоморальних ціннісних орієнтирів сучасної молоді людини в сучасному життєвому просторі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у студента мають бути сформовані такі компетентності:

- ґрунтовне знання історії світової філософської думки;
- розуміння логіки виникнення найбільш відомих філософських учень;
- здатність пояснити й обґрунтувати функціонування базових філософських ідей у суспільній свідомості;
- здатність оцінити характер та етапів становлення сучасних неklasичних філософських систем та ідей;
- обґрунтувати з позицій філософії досягнення природничих та гуманітарних наук, інших форм людської духовності;
- здійснювати філософський аналіз таких проблем, як філософське розуміння світу, суспільства й людини;
- встановлювати кореляцію важливих питань етики, релігієзнавства, логіки, філософії науки, сучасної духовної культури людства.

1.4. Програмними результатами навчання є:

Знати:

- основні етапи розвитку світової та вітчизняної філософії, провідну проблематику цих етапів та особливості побудови світоглядних знань;
- видатних представників світової та вітчизняної філософії, їх вихідні ідеї;
- провідні проблеми сучасної філософії та орієнтуватися в їх змісті;

- значення основних філософських термінів;
- особливості релігійного світосприйняття;
- суттєві особливості та функції етичних цінностей.

Уміти:

- зіставляти та аналізувати переваги та недоліки певних філософських позицій;
- порівнювати частково-наукові та філософські знання певних проблем;
- опрацьовувати філософські тексти;
- аналізувати проблеми сучасного життя із використанням філософських понять, категорій і термінів;
- пояснювати особливості різних форм і типів світогляду.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **90** години **3** кредитів ЄКТС.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук та природничих наук, фізики, хімії, біології і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальних компетентностей:

- ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК4. Здатність працювати в команді.
- ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.
- ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК9. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності.
- ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Предметних (спеціальні фахові) компетентностей:

ФК12. Розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства і шляхи вирішення глобальних проблем, враховуючи позитивний потенціал та ризики використання надбань природничих наук, фізики, хімії, біології, техніки і технологій для добробуту людини й безпеки довкілля.

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

ПРНЗ1. Знає і розуміє вимоги освітнього стандарту і освітньої програми інтегрованого курсу «Природознавство» в основній школі, а також способи інтеграції природничих знань у шкільних курсах кожної із природничих наук та інтегрованих курсів природознавства.

ПРНЗ 4. Знає основні психолого-педагогічні теорії навчання, інноваційні технології навчання природничих наук, фізики, хімії, біології, актуальні проблеми розвитку педагогіки та методики навчання природничих наук, фізики, хімії, біології.

ПРНЗ5. Знає форми, методи і засоби контролю та корекції знань учнів з природничих наук, фізики, хімії, біології.

ПРНЗ6. Знає зміст та методи різних видів позакласної та позашкільної роботи з природничих наук, фізики, хімії, біології.

ПРНУ5. Проектує різні типи уроків і конкретну технологію навчання природничих наук, фізики, хімії, біології та реалізує їх на практиці із застосуванням сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій, розробляє річний, тематичний, поурочний плани

ПРНУ6. Застосовує методи діагностування досягнень учнів з природничих наук, фізики, хімії, біології, добирає й розробляє завдання для тестів, самостійних і контрольних робіт, індивідуальної роботи.

ПРНУ7. Уміє знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, насамперед за допомогою інформаційних та хмарних технологій.

ПРНК1. Володіє основами професійної мовленнєвої культури при навчанні природничих наук, фізики, хімії, біології в школі.

ПРНК2. Пояснює фахівцям і не фахівцям стратегію сталого розвитку людства та екологічної безпеки і шляхи вирішення глобальних проблем людства.

ПРНА1. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, сформованість мотивації до здійснення професійної діяльності.

ПРНА2. Відповідально ставиться до забезпечення охорони життя і здоров'я учнів у освітньому процесі та позаурочній діяльності.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ.

Тема 1. Філософія та її предмет.

Філософія і життя. Місце філософії в самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Світогляд як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, наука і філософія. Сучасна світоглядна парадигма. Філософія як теоретична основа світогляду. Специфіка філософського освоєння дійсності. Предмет філософії. Повсякденне і філософське мислення. Основні теми і типи філософствування. Проблема взаємовідношення буття і духу. Світ філософських роздумів: людина і світ; мислення і буття, духовне і тілесне. Філософія в системі культури. Основні функції філософії: світоглядна, пізнавальна, методологічна, соціально-практична.

Соціальна спрямованість філософського знання. Духовно-творча природа філософії. Людиновимірна сутність філософії. Загальнолюдські цінності у філософії. Філософське обґрунтування гуманізму. Гуманістичний зміст філософії. Місце та роль філософії у сучасному суспільному житті.

Тема 2. Історичне визначення філософування та його типи.

Становлення філософського знання. Міфоепічні засади філософії. Релігійні філософії. Парадигмальність філософського знання: давньокитайська і давньоіндійська філософія. Парадигма давньогрецької (еллінської) філософії. Співвідношення філософії і мудрості: любов і віра, надія і свобода. Від Хаосу до Космосу. Досократична філософія, її універсалістські орієнтації (Мілетська школа, Геракліт, піфагореїзм). Криза унітарності мислення (Елейська школа). Плюралістична тенденція філософського освоєння світу – Емпедокл, Анаксагор, Демокріт. Класична еллінська філософія – софісти, Сократ, Платон, сократичні школи, Аристотель. Криза класичної античної філософії. Філософія еллінізму (епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм). Римська антична філософія. Неоплатонізм.

Виникнення середньовічної парадигми західноєвропейської філософії – духовна орієнтація. Апологетика (західна і східна). Релігійний характер філософської думки: ідея Бога. Александрийська школа. Християнський неоплатонізм. Схоластика і екзистенційно-містична лінія середньовічної філософії (рання німецька філософія, ідея кордоцентризму). Середня і пізня схоластика. Реалізм і номіналізм.

Західноєвропейський Ренесанс (ранній – італійський, пізній – північний).

Гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Реформація.

Просвітництво і «барокова» філософія. Кордоцентризм Б.Паскаля. Філософія Нового часу. Проблема методу. Філософське обґрунтування нової картини світу (Бекон, Декарт, Спіноза, Лейбніц, Локк, Берклі, Юм). Механістичний характер філософії XVIII ст.

Класична німецька філософія. Філософські позиції І.Канта. Філософська система І.Фіхте. Філософська еволюція Ф. Шеллінга. Філософська концепція Г. Гегеля: суперечність між методом та системою. Філософія Л.Фейєрбаха.

Російська філософія: проблеми вседності, боголюдства, цільного знання. Російська релігійно-ідеалістична філософія. І.Киреевський, О. Хомяков, М. Федоров, В.С.Соловйов, В. Розанов, М. Бердяєв, Л.Шестов. Російська філософія XX ст.: М. Лоський, П.Флоренський, С.Булгаков, С.Франк, О.Лосєв, Л.Карсавін, І.Ільїн.

Тема 3. Загальні проблеми та концепції сучасної філософії.

Філософія XIX ст. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Пошук нової метафори світу

(позитивізм). Програма радикального оновлення філософії – марксизм (Маркс і Енгельс), позитивізм, філософія життя. Відкриття несвідомих поривів життя (А.Бергсон, Ф.Ніцше, А.Шопенгауер). Відмова від суб'єкт-об'єктної дихотомії буття. Світ як тривалість. Екзистенціальна філософія. Німецький екзистенціалізм. Французький екзистенціалізм. Становлення філософської антропології. Персоналізм. Неотомізм. Сучасна світова філософія. Філософія модерну і постмодерну. Постпозитивізм та аналітична філософія. Розмивання традиційних світоглядних ціннісних позицій.

Критика цінностей західної цивілізації. Відмова від проектів тотального перевлаштування світу. Заперечення репрезентативної гносеології. Націленість на

вільне культивування людської суб'єктивності. Постмодерністські проекти перебудови естетики, політики, філософії. Радикальне оновлення філософського дискурсу. Буття як продукт жадання (Маквард). Методи емансипації свідомості: «феноменологічна редукція» Е.Гуссерля, «герменевтичне коло» Г. Гадамера, «реконструкція» Ж. Дерріда, «негативна діалектика» Т. Адорно, епістемологія М.Фуко тощо.

Тема 4. Філософія розвитку й взаємозв'язку.

Історичний розвиток проблеми загального зв'язку. Форми загального зв'язку, аспекти розвитку в діалектиці: природа, сутність та джерело розвитку; механізм, тип розвитку та його форма, тенденція, загальна спрямованість. Принципи діалектики. Діалектична оцінка розвитку в зв'язку, в розвитку. Розвиток як предмет дослідження засобами діалектичного аналізу та за допомогою системного методу.

Загальна характеристика діалектичної концепції розвитку. Системна природо-розвитку.

Тема 5. Структура знання та теорія істини.

Характеристика зв'язку знання - відображення - інформація. Структура процесу пізнання. Циклічність та загальний шлях пізнання. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Форми чуттєвого і раціонального в пізнанні. Форми та методи пізнання. Проблема істини в теорії пізнання. Загальні властивості істини. Питання істинного знання. Критерії істини. Множинність форм пізнавальної діяльності.

Тема 6. Наука й наукове дослідження.

Наука та наукові методи дослідження. Методи побудови теоретичних конструктів. Форми та методи наукового пізнання. Індуктивні узагальнення та їх відмінність від дедуктивних. Методи підвищення ймовірності індуктивних узагальнень. Поняття методології та коло її проблем. Діалектика, метафізика, софістика, еклектика як способи організації практичного й теоретичного засвоєння дійсності. Діалектика й діалог. Класична діалектика, її особливості та форми.

Закони класичної діалектики. Альтернативи класичної діалектики у філософії ХХ ст. Типологія методів. Діалектика як теорія розвитку. Структура діалектики. Межі застосування діалектичного методу.

Тема 7. Методи інтерпретації в філософії та науках.

Філософські підходи до проблеми інтерпретації. Поняття інтерпретації та проблема її класифікації. Теоретико-множинний та логіко-математичний простір понять в зв'язку. Інтерпретаційні відношення в математичному просторі. Інтерпретація й математичне моделювання. Інтерпретація і системний аналіз в науках та наукових дослідженнях. Інтерпретація як проблема розуміння в філософії. Проблема розуміння та тлумачення в науці.

РОЗДІЛ II. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ.

Тема 8 Проблема людини та «граничних підвалин» людського буття в філософії.

Філософія як спосіб духовної орієнтації людини в світі, філософія як реалізація потреби осмислення людиною своєї сутності та цінності свого буття. Багатоманітність, взаємовідносин людини й світу, специфіка філософської рефлексії, співвідношення філософії та науки. Філософія як теоретична форма світогляду. Метафізичні потреби людини та філософія. Проблема людини як центр всіх філософських проблем. Поняття буття людини та «граничних підвалин» буття. Специфіка філософського знання про людину, методологічне значення розкриття сутності людини для

розуміння загальної логіки суспільного розвитку. Категорія буття в філософії, історико-філософське тлумачення буття. Специфіка людського буття. Вихідні характеристики та виміри людського буття, людина як представник Homo Sapiens, людина як індивід, людина як особистість, індивідуальність. Поняття «граничних підвалин» людського буття.

Тема 9 Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства.

Розвиток соціально-філософської проблематики. Специфіка соціального пізнання. Поняття «соціального». Визначення предмета соціальної філософії. Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Категорії та функції соціальної філософії. Соціальна філософія як методологія суспільних наук. Історична генеза предмета соціальної філософії.

Сучасні соціально-філософські погляди: позитивістська соціально-філософська проблематика (О. Конт, Г. Спенсер); соціальна філософія марксизму (К. Маркс, Ф. Енгельс); психологічний напрям (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето); неокантіанство (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт); теорія соціальної дії М. Вебера; Т. Парсонс); теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі); теоретична соціологія П. Сорокіна; емпірична соціологія та структурно-функціональний аналіз (Т. Парсонс, Р. Мертон); сучасна соціобіологія (З.Фрейд, К.Юнг, Е.Фромм, Г.Маркузе); технологічний детермінізм (Р.Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О.Тоффлер, З. Бжезинський).

Тема 10 Суспільство як система. Природа і суспільство.

Соціум як історичний процес. Соціальне буття людини як реальний життєвий процес. Предметність, діяльність і спілкування – форми існування соціуму. Суспільство як самоорганізуюча і саморозвиваюча система. Суспільство і природа як підсистеми об'єктивної реальності. Функціонування суспільства як природно- історичний процес. Географічне середовище і його роль в житті суспільства. Демографічні чинники суспільного розвитку. Поняття «ноосфера».

Сфери життєдіяльності суспільства. Економічне життя суспільства. Матеріальне виробництво і його особливості в інформаційному суспільстві. Сутність і соціальні наслідки НТР. Поняття соціальної структури суспільства. Соціальна група. Середній клас. Соціальна структура традиційного, індустріального і інформаційного суспільства. Соціальна мобільність і соціальна стратифікація. Теорії соціального конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф).

Етносоціальне буття суспільства (етноси, народність, раси, нації). Національний характер, національна самосвідомість, національний дух, національна ідея. Національний менталітет. Проблема національного і загальнолюдського (націоналізм, інтернаціоналізм, космополітизм). Нація і національна мова.

Політичне життя суспільства. Політика як регулятивний механізм функціонування та розвитку соціуму. Політичні відносини та інститути. Держава як елемент політичної системи. Особливості становлення української державності.

Інститут влади. Влада і демократія. Проблеми розвитку демократії на сучасному етапі. Парадокси посттоталітарної свідомості. Право і мораль в системі нормативної регуляції. Права людини як філософська проблема.

Духовне життя суспільства. Духовні потреби, духовна діяльність, духовні цінності, духовні відносини. Суспільна та індивідуальна свідомість. Структура суспільної свідомості. Специфіка форм суспільної свідомості.

Тема 11. Філософська антропологія.

Буття людини у світі природи. Специфіка людського буття. Природа як об'єктивне начало в самій людині. Буття людини як реальний процес її існування. Матеріальні основи буття людини. Буттєвість, свобода і творчість – сутнісні характеристики людини. Творчо-трансцендентальна природа людського буття. Свобода, вибір, відповідальність – сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людського ества в процесі становлення людської особистості. Цілепокладання як спосіб людської життєдіяльності, «неантизація світу» і практика. Антропосоціогенез. Проблема людського начала. Основні детермінанти її появи. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Плотська і духовна людина. Феномен тілесності. Тіло як носій бутійних змістів. Подолання бінарної опозиції духу і тіла.

«Мова тіла». Тенденції до перетворення праці в гру. Орієнтація на тілесність сучасної цивілізації – вияв посилення міфологічного елемента в культурі. Воля, віра, почуття як прояви людського ества.

Тема життя і смерті у філософії. Кінцевість індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства. Соціальне буття людини як єдність індивідуального і суспільного буття.

Людина і особистість. Філософія особистості. Особистість як продукт соціального середовища, особливості її історичного розвитку. Типи особистості. Суспільна позиція особи, її соціальна роль і взаємодія із соціальною нормою. Історичні типи взаємовідносин особи і суспільства. Відчуження людини в сучасному суспільстві. Проблема оптимізації форм самореалізації людини. Людське буття як «співбуття». Проблема людської «самості». «Я» та «інші». Проблема інтерсуб'єктивності. Індивідуально-особистісне і соціально-спільнотнісне.

Тема 12. Філософія історії.

Історичні виміри людського буття. Філософія історії. Людина як суб'єкт історичного процесу. Особистість в історії. Варіативність історичного процесу. Поліваріантність історичного розвитку. Способи тематизації історичної реальності: соціальна історія, політична історія, історія повсякденності, історія ментальностей. Проблема сенсу історії. Міфологічна і релігійна історична свідомість. Сакральна і профанна історія. Проекти світової історії. Аісторизм сучасної культурної історії. Модуси історичного часу. Тотальність модусу теперішності в сучасній цивілізації. Ідея кінця історії (Ф.Фукуяма). Постісторичний стан суспільства. Нові типи раціональності: взаємовідношення науки - філософії - релігії. Етика науки. Наука як влада і наука як комунікація.

Тема 13. Філософія та глобальні проблеми сучасності.

Космічно-природна основа людського буття. Коеволюційні процеси розвитку людства. Людина як чинник розвитку біосфери. Ідеї В.Вернадського про ноосферу.

Глобальні проблеми людства. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи.

Стратегія людства в планетарному масштабі. Управління розвитком людства. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Постісторичне буття людства. Глобальне моделювання майбутнього. Плюралізм цінностей: проблема культурного порозуміння. Колізії людського самовизначення. Провідні ціннісніорієнтації людства на межі тисячоліть.

РОЗДІЛ III. ФІЛОСОФІЯ НАУКИ.

Тема 14. Філософія культури і науки.

Символічний світ людини. Мова, праця, культура – форми символічного буття людини. Мова як вираз внутрішнього духовного світу людини. Феномен мови. Індивідуально-суспільна природа мови як основа комунікації. Єдність і багатоманітність мов. Філософія як мова. Символічна природа культури. Людиновимірна сутність культури. Культура як інобуття людського духу. Внутрішня культура і культура спілкування. Діалоговий характер культури.

Загальнозначущість і елітарність культури. Типологія культур. Висока, народна, масова, елітарна культура. Субкультура. Маргінальна культура. Культура і цивілізація. Багатоманітність культур і цивілізацій. Колоподібні і лінійні концепції розвитку цивілізації. Східна і західна моделі культури, їх взаємовпливи. Плюралізм сучасних культур і цивілізацій. Україна у світовому геополітичному просторі.

Культура як ціннісне ставлення людини до світу. Світ чуттєво-емоційних переживань людини. Естетичні цінності людини. Краса як досконалість чуттєвого.

Цінності практичного буття людини. Праця як цінність. Етичне начало людини. Специфіка науки, її співвідношення з філософією і позанауковим знанням.

Методологічні регулятиви розвитку наукового пізнання. Динаміка наукового знання: класична наука – некласична – постнекласична наука. Зміна наукових парадигм. Революції в науці. Гуманізація науки і сцієнтизація культури як тенденція сучасного соціокультурного дискурсу.

3. Рекомендована література

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. **Сучасна соціальна філософія** : Курс лекцій. 2 вид., випр. й доп. - К. : Генеза, 1996.
2. Андрущенко Віктор Петрович, Волович Володимир Ілліч, Горлач Микола Іванович, Головченко Георгій Тихонович, Губерський Леонід Васильович. **Філософія** : Підруч. / Микола Іванович Горлач (заг.ред.). - 2.вид., перероб. та доп. - Х. : Консум, 2000.
3. Арутюнов Вячеслав Хуршудович, Демченко Микола Миколайович, Йосипенко Сергій Львович, Кабика І. С., Круш О. О. **Філософія** : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни /

- Київський національний економічний ун-т. - К., 1999.
4. Бартун Микола Петрович. **Філософія** : Курс лекцій / Дніпропетровська академія управління, бізнесу та права. Кафедра соціально- гуманітарних дисциплін. - Д., 1999.
 5. Бичко І. В., Бичко А. К., Горак Г. І., Добронравова І. С., Малахов В. А. **Філософія** : Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вузів. - К. : Либідь, 1993.
 6. Бойченко Іван Васильович. **Філософія історії** : Підручник для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Знання, 2000.
 7. Буданов, В.Г. Сложность и проблема единства знания. Вып. 1: К стратегии познания сложности. [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии ; В.Г. Буданов, В.И. Аршинов, В.Е. Лепский, Я.И. Свирский. – М. : ИФ РАН, 2018. – 105 с.
 8. Васюков В.Л. Ситуации, события, факты : Формальная феноменология ситуаций / В.Л. Васюков ; Ин-т философии РАН ; НИУ «Высшая школа экономики». – М. : Наука, 2019 – 239 с
 9. Васюков В.Л., Киселева М.С., Шульга Е.Н. Теоретические модели коммуникаций и исторические реконструкции / В.Л. Васюков, М.С. Киселева, Е.Н. Шульга; Ин-т философии РАН. – М.: Наука, 2019. – 199 с.
 10. Герасимчук Андрій Андрійович, Тимошенко Зоя Іванівна. **Філософія: Курс лекцій** : Навч. посіб. / Українсько- фінський ін-т менедж. і бізнесу. - К. : Вид-во УФІМБ, 1999.
 11. Горак Ганна Іванівна. **Філософія** : Курс лекцій. - К. : Вілбор, 1997.
 12. Горський Вілен Сергійович. **Історія української філософії** : Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вузів. - 3. вид. - К. : Наук. думка, 1997.
 13. Губернський Леонід Васильович, Надольний Іван Федотович, Андрущенко Віктор Петрович, Розумний Володимир Павлович, Бойченко І. В. **Філософія** : Навч. посіб. для студ. і асп. вищ. навч. закл. / Іван Федотович Надольний (ред.). - 2. вид., перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001.
 14. Діденко Віталій Федорович. **Філософія: проблеми, категорії, теорії** : Навч. посібник для ліцеїстів, гімназистів, студ. вузів. - К. : Педагогіка, 1996.
 15. Заїченко Георгій Антонович, Сагатовський Валерій Миколайович, Кальний Ігор Іванович, Даниленко Володимир Іванович, Гнатенко Петро Іванович **Філософія** : Підруч. для студ. вузів / Георгій Антонович Заїченко (ред.). - К. : Вища шк., 1995.
 16. **Зарубіжна філософія ХХ століття**. К., 1993.
 17. Икбал, Мухаммад. Реконструкция религиозной мысли в исламе / Мухаммад Икбал; пер. с англ., предисл. и коммент. М.Т. Степанянц. – М.: ООО «Садра», 2020. – 224 с.
 18. Івакін Олексій Аркадійович. **Філософія** : Навч.-метод. посібник для учнів юрид. училища / Одеська держ. юридична академія. - О. : АстроПринт, 2000.
 19. Князев Володимир Миколайович. **Філософія** : Короткий курс / Міжрегіональна академія управління персоналом. - 2. вид. - К., 1997.
 20. Кондзьолка В. В. **Філософія і її історія**. - Львів, 1996.
 21. Кубаєвський М. К. **Філософія** : Учбово- метод. посібник для студ. / Тернопільський медичний ін-т ім. І.Я. Горбачевського. - Тернопіль, 1995.
 22. Кульчицький О. **Основи філософії і філософічних наук**. - Мюнхен; Львів, 1995.
 23. Куцоконь Микола Павлович. **Вступ до філософії** : Курс лекцій: Навч. посібник для студентів спец. "Філософія" / Бердянський педагогічний ін-т. - К. : ІСДОУ, 1994.
 24. Лукашев А.А. Мир смысла в немногих словах. Философия Махмуда Шабистари в контексте эпохи. – М.: Садра, 2019. – 500 с.
 25. Лепский В.Е. Методологический и философский анализ развития проблематики управления. М.: Когито-Центр, 2019. – 340 с.
 26. Методология истории: Н.И. Кареев, А.С. Лапло-Данилевский, Д.М. Петрушевский, В.М. Хвостов / Под ред. Т.Г. Щедриной, Б.И. Пружинина. – М.: Политическая энциклопедия, 2019. – 456 с.. (Философия России первой половины XX века).
 27. Надольний Іван Федотович, Андрущенко Віктор Петрович, Бойченко Іван Васильович, Розумний Володимир Павлович, Буслинський В. А. **Філософія** : Навч. посіб. для студ. і аспірантів гуманіт. спец. вищих навч. закладів - К. : Вікар, 1999
 28. Неретина С.С., Никольский С.А., Порус В.Н. Философская антропология Андрея Платонова. М.: ИФ РАН, 2019. I

29. Петрушенко Віктор Леонтійович. **Філософія** : Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації / В.М. Піча (наук.ред., унаочнення). - К. : Каравела, 2001.
30. Подольська Єлизавета Ананіївна, Парафійник Надія Іванівна. **Філософія** : Підручник для студ. фармацевт. вузів і фак. - Х. : Основа, 1997.
31. Причепій Євген Миколайович, Черній Анатолій Михайлович, Гвоздецький Віктор Демидович, Чекаль Леонід Андрійович. **Філософія** : Навч. посібник для студ. і аспірантів вищ. навч. закладів. - К. : Аграрна наука, 2000
32. Рассел Б. **Історія західної філософії**. - К., 1995.
33. Смирнов А.В., Солондаев В.К. Процессуальная логика. – М.: Садра, 2019. – 160 с. 34. Смирнов А. В. Всечеловеческое vs. общечеловеческое. М.: ООО «Садра», Издательский Дом ЯСК, 2019. – 216 с.
35. Степанов Віктор Я. **Філософія для студентів та аспірантів медичного фаху** : Навч. посіб. / Вінницький держ. медичний ун-т ім. М.І.Пирогова. - 3. вид., виправ. і доп. -Вінниця : Тезис, 2001
36. Струк Й. **Філософія**: Курс лекцій. К., 1995.
37. Степанянц М.Т. Межкультурная философия: истоки, методология, проблематика, перспективы / М.Т. Степанянц ; Ин-т философии РАН. – М.: Наука – Вост. лит., 2020. – 183 с.
38. Татаркевич Владислав. **Історія філософії** / Андрій Шкраб'юк (пер.з пол.). - Львів : Свічадо, 1997. - **Т. 1 : Антична і середньовічна філософія**.
39. Татаркевич Владислав. **Історія філософії** / Олег Гірний (пер.), Януш Саноцький (пер.). - Л. : Свічадо, 1997. -**Т. 2 : Філософія Нового Часу до 1830 року**.
40. Теслюк Степан Сергійович. **Філософія. (Відповіді на питання студентів)** / Луцький держ. технічний ун-т. - Луцьк : Надстир'я, 2001.
41. Трубенко Анатолій Іванович. **Історико- філософський вступ до курсу "Філософія"** : Матеріали до лекцій / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : Редакційно- видавничий центр «Київський ун-т», 1998
42. Тягло Олександр Володимирович, Кривуля Олександр Михайлович, Воропай Тетяна Степанівна. **Філософія** : Навч. посібник для юрид. вузів і ф-тів:У 2 кн. / Університет внутрішніх справ. - Х., 1999.
43. Философия во множественном числе / Сост. и отв. ред. А.В. Смирнов, Ю. В.Синеокая. – М.: Академический проект, 2020. – 529 с.
44. **Філософія науки** : Конспект лекцій для аспірантів, пошукачів та магістрів / Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т" / Вадим Миколайович Пронський (уклад.), Сергій Миколайович Комунаров (уклад.). - К., 1997.
45. **Філософія. Світ людини** : Курс лекцій / Інститут філософії НАН України; Антропологічне відділення Українського філософського фонду. - К. : Стилос, 1999

46. **Філософія** : Конспект лекцій / Київський держ. торговельно- економічний ун-т / Олексій Якович Баскаков (уклад.). - К., 1997. **Ч. 1., Ч. 2**
47. Философия творчества. Ежегодник / РАН. ИФ. Сектор философских проблем творчества. Ред. кол.: Смирнова Н.М. – гл. ред., Бескова И.А., со-редактор, Майданов А.С., Горелов А.А., Моркина Ю.С., Ярославцева Е.И. – М., 2019. – Выпуск 5, 2019: Смысловые измерения социокультурных пространств творчества / Ред.: Смирнова Н.М., Бескова И.А. – М.: ИИНтелЛЛ, 2019. – 264 с.
48. Философские эманации любви / Сост. и отв. ред. Ю.В. Синеокая. - М.: Издательский Дом ЯСК, 2018. – 576 с.
49. Шамилли Г.Б. Философия музыки. Теория и практика искусства maqām / Отв. ред. И. К. Кузнецов. М.: ООО «Садра»: Издательский Дом ЯСК, 2020. – 552 с.
50. Щерба С. П., Тофтул М. Г., Заглада О. А., Хобга І. П., Щедрін В. К. **Філософія:Короткий виклад** : Навчальний посібник для студ. вузів. - Житомир : Льонок, 2000 - 400 с.
51. Янарас Христос. **Нерозривна філософія** : Нариси вступу до філософії / Анатолій Чердаклі (пер.), Ніна Клименко (пер.). - К. : Основи, 2000. – 276 с.

Список основных літературних першоджерел

1. Аристотель. Политика. Соч. В 4 т. – Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 375 – 644.
2. Бэкон Ф. Новый Органон. Соч. В 2 т. – Т.2. – М.: Мысль, 1972. – 486 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Наука логики // Энцикл. философ. наук. В 3 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1974. – 417 с.
4. Декарт Р. Рассуждение о методе // Избр. произв. В 2 т. – М., 1989. – 656 с.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М.: Наука, 1991. – 572 с.
6. Кант И. Критика чистого разума. Соч. В 6 т. – Т.3. – М.: Мысль, 1964. – 799 с.
7. Кант И. Критика практического разума. Соч. Т.4. – Ч.1. – М.: Мысль, 1964 – 544 с.
8. Камю А. Бунтующий человек. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
9. Лейбниц Г.В. Монадология. Соч. В 4 т. – Т.1. – М.: Мысль, 1982. – 636 с. 10.Маркс К., Энгельс Ф. Німецька ідеологія // Твори. – М., 1955. – Т.3. – 544 с.
11. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. / Пер. Ю.М. Антоновского. – М.: Моск. гос. ун-т, 1990. – 300 с.
12. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. – М.: Феникс, 1992. – 448 с. 13. Рассел Б. Человеческое познание. – К.: Ника-Центр, Вист-С, 1997. – 543 с.
14. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М.: Изд-во полит. лит., 1989. – 394 с.
15. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / Под ред. Т.И. Ойзермана, П.П.Гайденко. – М.: Политиздат, 1992. – 544 с.
16. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
17. Тойнби А. Дж. Постигание истории / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1995. – 736 с. 18.Фейербах Л. Сущность христианства. // Избр. философ. произв. В 2 т. – Т. 2. – М.: Изд-во полит. лит., 1955. – 942 с.
19. Фрейд З. Будущее одной иллюзии // Сумерки богов. – М.: Изд-во полит. лит., 1989. – 394 с.
20. Фрейд З. Психология бессознательного / Под ред. М.Г. Ярошевского. – М.: Просвещение, 1989. – 440 с.
21. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге / Под ред. А.Л. Доброхотова. – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с.
22. Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии. – М.: Изд-во полит. лит., 1989 – 127 с.
23. Ясперс К. Смысл и назначение истории : П ер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: *Екзамен*